

**Інститут психології імені Г.С. Костюка
НАПН України**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПСИХОЛОГІЇ:**

**Збірник наукових праць Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України**

ТОМ ІХ

**ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ.
ІСТОРИЧНА ПСИХОЛОГІЯ.
ЕТНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ**

ВИПУСК 9

Київ-2016

Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2016. – Том. ІХ: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. – Випуск 9. – К.:Талком,2016. – 620 с.

Головний редактор:

дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор

С.Д. Максименко

Заступник головного редактора: дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор **Н.В. Чепелева**.

Відповідальні секретарі: канд. психол. наук, ст.н.с. **Н.В. Слободяник** (друкована версія), канд. психол. наук, ст.н.с. **О.Л. Вернік** (електронна версія).

Редакційна колегія:

Моляко В.О., дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор;
Балл Г.О., член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор;
Карамушка Л.М., член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор;
Смульсон М.Л., член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор;
Кокун О.М., доктор психол. наук, професор; **Максимова Н.Ю.**, доктор психол. наук, професор; **Москаленко В.В.**, доктор філос. наук, професор; **Піроженко Т.О.**, доктор психол. наук, професор; **Швалб Ю.М.**, доктор психол. наук, професор; **Музика О.Л.**, канд. психол. наук, професор; **Кісарчук З.Г.**, канд. психол. наук, ст.н.с.; **Терещук А.Д.**, канд. психол. наук, ст.н.с.

Члени міжнародної редакційної колегії:

Антон Фабіан, професор, доктор габлітований, завідувач кафедри соціальної роботи, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Словаччина); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габлітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки в Інституті педагогіки Жешівського університету (Польща); **Євген Глива**, професор, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України, (Австралія); **Роман Трач**, професор, доктор філософських наук, іноземний член НАПН України (США); **Альфред Прітц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету ім. Зігмунда Фрейда (Австрія).

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
(протокол № 5 від 26.05.2016 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17847-6693ПР від 10.06.2011*

*Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України в галузі психологічних наук
(Наказ МОН України № 1021 від 7.10.2015 р.)*

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПСИХОЛОГІЇ:**

**Збірник наукових праць Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України**

**Том ІХ
ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ.
ІСТОРИЧНА ПСИХОЛОГІЯ.
ЕТНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ**

Випуск 9

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 36,04
Наклад 100 пр. Зам. №

Виготовлювач ТОВ «Талком»
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23,
тел./факс (044) 424-40-69, 424-56-26
E-mail: ukraina.vdk@email.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4538 від 07.05.2013

ЗМІСТ

<i>Максименко С.Д., Сердюк Л.З.</i> Психологічна основа самореалізації особистості: структура і функція	6
<i>Чепелева Н.В.</i> Дослідження самопроектування особистості у контексті постнекласичної психології	13
<i>Анісімова А. О.</i> Психологічні особливості сприяння самодетермінації професійного становлення майбутніх фахівців у ВНЗ	21
<i>Бабій М.Ф.</i> Контекстно-модульна професійна підготовка: теоретичні аспекти	29
<i>Балахтар В. В.</i> Маніпулятивний вплив на формування особистості професіонала в процесі навчання у ВНЗ	37
<i>Балюта В.В.</i> Психологічні проблеми політичної участі молоді: чинники та типологія	43
<i>Бєрющева І.Л.</i> Локус контролю як особистісна детермінанта комунікативної залежності домогосподарок	50
<i>Блинова О.Є.</i> Соціально-психологічні засади адаптації вимушених мігрантів	58
<i>Бондарчук О.І.</i> Духовність у структурі ціннісних орієнтацій керівників навчальних закладів	66
<i>Брюховецька О.В.</i> Особливості етнічної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів	76
<i>Бугаєвський К.А.</i> Роль сім'ї у становленні духовно зрілої особистості	84
<i>Бугерко Я.М.</i> Глибинно-психологічні аспекти духовності особистості	92
<i>Васютинський В.О.</i> Психологічне підґрунтя продуктивного потенціалу індивідуалізму і колективізму	100
<i>Волнушкіна Г.В.</i> Соціально-психологічні особливості процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі	107
<i>Володарська Н.Д.</i> Гештальт-технології активізації самодетермінації розвитку особистості	117
<i>Галян А.І.</i> Методичні аспекти вивчення особистісного адаптаційного ресурсу у процесі підготовки майбутніх медичних працівників до професійної діяльності	124
<i>Галян І.М.</i> Психологічне благополуччя як виразник екзистенційної сповненості майбутніх педагогів	132
<i>Гресько В.В.</i> Взаємозв'язок перфекціонізму та самоактуалізації особистості лікаря	139
<i>Грись А.М.</i> Структура та взаємозв'язки у системі “Образ Я і характер” як психологічні механізми ресоціалізації осіб із девіантною поведінкою	147
<i>Данилюк І.В., Курапов А.О.</i> Психологічні чинники вибору стратегії акультурації в юнацькому віці	157
<i>Дембицька Н.М.</i> Економічна соціалізація дитини в просторі сімейних взаємин	166
<i>Джеджея В.Б.</i> Психологічні аспекти виникнення в майбутніх вчителів кризи професійного вибору	173
<i>Довгань Н.О.</i> Соціальний діалог і його призначення у міжпоколінних стосунках	179
<i>Дригус М.Т.</i> Концепція психічного розвитку Г.С. Костюка у парадигмі особистісної ефективності	187
<i>Дубчак Г.М.</i> Психологічні особливості прояву стресостійкості студентів	195
<i>Дуткевич Т.В.</i> Морально-ціннісна спрямованість як складова усвідомлення	

міжособистісних конфліктів майбутніми педагогами	202
<i>Зброжик Є.В.</i> Особливості медико-психологічної корекції жінок, які народили недоношених дітей	208
<i>Іванова О.А.</i> Модель саморегуляції поведінки жінок-військовослужбовців	213
<i>Івашкевич Е.З.</i> Невербальні підходи щодо вимірювання соціального інтелекту особистості та структура соціального інтелекту педагога	222
<i>Івашкевич І.В.</i> Особливості юридичної діяльності та структура професійної компетентності фахівця	231
<i>Казібекова В.Ф.</i> Динаміка цінності материнства у жінок	241
<i>Капустюк О. М.</i> Суб'єкт сімейних відносин та його індивідуальний психологічний простір	250
<i>Кармалюк С.П.</i> Реалізація молодіжної політики в Україні в сучасних умовах: соціально-психологічні та регіональні аспекти	258
<i>Кириленко Т.С., Юрчинська Г.К.</i> Самопізнання особистості в аспекті професійного та духовного вигорання	267
<i>Клименко В.В.</i> Психофізіологічні ресурси духовності особистості	277
<i>Кокун О.М.</i> Загальні чинники професійного самоздійснення особистості	292
<i>Кондратенко Л.О.</i> Розвиток поглядів на сутність терміну "психологічний механізм" у вітчизняній психології ХХ століття	301
<i>Корніяка О.М., Гомонюк В.О.</i> Психологія професійного самоздійснення викладача вищої школи	308
<i>Корчакова Н.В.</i> Розвиток тривалих форм просоціальної поведінки у період пізньої зрілості	319
<i>Крайніков Е.В., Прокопович Є.М., Трутенко Н.А.</i> Особливості образу власного тіла у жінок з різними типами ранньої прихильності	326
<i>Купрєєва О.І.</i> Копінг-стратегії як ресурси психологічної стійкості студентів з інвалідністю	335
<i>Литвиненко І.С., Чугуєва І.Є.</i> Розвиток патріотизму як компонент професійної підготовки майбутніх практикуючих психологів	343
<i>Мельничук О.Б.</i> Професійний інтелект та духовний розвиток особистості майбутнього фахівця соціальної сфери	350
<i>Музика О.Л.</i> Духовність обдарованої особистості: суб'єктно-ціннісний підхід до дослідження	357
<i>Павленко Т.В.</i> Основні психологічні підходи визначення поняття «комунікація»	368
<i>Павлюк М.М.</i> Компоненти самостійності майбутніх фахівців	376
<i>Панфілов Д.А.</i> Екзистенційні даності як регулятори поведінки особистості у ситуації конфлікту	384
<i>Пенькова О.І.</i> Психологічні аспекти самореалізації особистості	393
<i>Петренко І.В.</i> Розкриття суб'єктами спілкування авторської інтенційності у процесі діалогічної взаємодії	399
<i>Питлюк-Смеречинська О.Д.</i> Особливості формування механізмів психологічної залежності від комп'ютерних ігор	406
<i>Пірен М.І.</i> Шляхи впровадження європейських цінностей у кадрову політику управлінської культури в сучасному українському суспільстві: соціо-психологічний підхід	414
<i>Попович І.С.</i> Психологічний аналіз структурно-функціональної моделі соці-	

льних очікувань особистості	420
Прокопович Є.М., Лаптева Г.Р. Дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів	431
Пугачов Д.Л. Проблеми формування духовності та самореалізації особистості підлітків у новій соціальній парадигмі	437
Радзевічєнє Л., Алекнавічюте-Аблонске В., Савенкоєнє А., Добровольскітє І., Мілютенє Л. Ефективність іпотерапії для людей після коми	445
Савелюк Н.М. Психологічні типи розуміння молитви «Отче наш»	453
Савченко А. В. Аналіз психологічних детермінант соціономічних особливостей діяльності судді	461
Савчин М.В. Аналіз здатності особистості вірити у контексті духовної парадигми психології	468
Сердюк Л.З., Іваннікова Г.В. Психологічне благополуччя як чинник соціальної безпеки особистості	477
Спірідонов С.В. Психоаналітичні теорії внутрішніх конфліктів	484
Тавровецька Н.І. Структурні складові характеристики життєвого шляху особистості	496
Терещук А.Д. Емоційний аспект поведінки особистості в умовах кризових викликів сучасності	506
Тітова К.В. Типологія способів буття людини в умовах актуалізації та подолання страху	513
Усик Д.Б. Психологічні особливості саморегуляції поведінки у старшому дошкільному віці (результати експериментального дослідження)	524
Чайка О.І. Суб'єктна самооцінка психофізіологічного ресурсу професійної діяльності диспетчерами управління повітряним рухом	533
Чиханцова О.А. Духовність як ресурс розвитку життєстійкості особистості	540
Шамич О.М. Психологічні особливості самореалізації людей з інвалідністю в спортивній діяльності	547
Шамне А.В. Дихотомія як спосіб наукового мислення і метод дослідження психосоціального розвитку особистості	554
Шевченко К.О. Зв'язок самоефективності педагога та його фасилітативної компетентності	561
Широкорадюк Л.А. Лихослів'я як передумова ворожості й упереджених ставлень	568
Шманько О.В. Трансформація громадянських цінностей у сучасної молоді та шляхи їх утвердження в умовах перехідного українського суспільства	575
Щербак Т.І., Щерба А.П. Розвиток емоційного інтелекту у період фахової підготовки психологів	582
Яблонська Т.М. Дитячо-батьківські взаємини як чинник розвитку ідентичності дитини	589
Яворська-Вєтрова І.В. Динаміка становлення ретроспективної рефлексії в учнів при переході від початкової до основної школи	598
Contents	607
Відомості про авторів	610
Information about the authors	615

vocabulary is such means which brings to nought patriotic feelings, complicate forming valuable citizen's characteristics. Because the ribaldry is instrument or manifestation of cynic position to the events of own life and/or social life. On event of origin the ribaldry was means of sublimation physical aggression and has positive role in formation a human as social creature. However, with time, especially today, the ribaldry invites physical aggression and is verbal demonstration of prepossession. Prepossession causes a lot of racial, national, social ribaldry. Nowadays there are ribaldries which demonstrate enmity to religious brands, political parties, subcultures. The ribaldry is universal means of depreciating human. By depreciating human by parts we eventually depreciate human in total. The ribaldry denies personal capacity. There are such ribaldries which deny human being and depose non-existence. The ribaldry dip a person into the world where exist necessity of external determination and repression of liberty. This is the world where the originality of person is being destroyed. With the help of brutal statements human humiliates as sexual partner. This is demonstration of disrespectfulness and careless attitude. Taking into consideration such big amount of negative meanings we should struggle with invective. We should stop uncensorious attitude to ribaldry, justifying it by pressure in society and psychology facilitation after its using.

Key words: ribaldry, invective vocabulary, verbal aggression, animosity, prepossession, ethnic stereotype.

УДК 316.0

Шманько О. В.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ТА ШЛЯХИ ЇХ УТВЕРДЖЕННЯ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Шманько О. В. Трансформація громадянських цінностей у сучасної молоді та шляхи їх утвердження в умовах перехідного українського суспільства. У статті визначені особливості формування ціннісних орієнтацій української молоді в транзитному українському суспільстві. Виявлено, що в сучасних умовах прорядянські стереотипи ще не відійшли у минуле, а нові європейські стандарти ще не утвердилися, існує загроза ціннісного відчуження та заповнення цієї прогалини негативними елементами. Аналіз впливу турбуленцій на соціалізацію молоді визначив множинні шляхи подолання кризових ситуацій, обумовлених негативним впливом турбуленцій на соціокультурну визначеність людини. Подані результати соціологічного опитування стосовно ставлення молодого покоління до європейських цінностей, особлива увага приділена громадянській складовій цього феномену. обґрунтовано причину, чому молодь є значно відкритішою перед новим досвідом та орієнтованою на задоволення власних потреб, ніж покоління старших.

Ключові слова: європейські цінності, громадянські цінності, соціалізація молоді, відчуження, аномія, молодіжна політика.

Шманько О. В. Трансформация гражданских ценностей у современной молодежи и пути их утверждения в условиях переходного украинского общества. В статье определены особенности формирования ценностных ориентаций украинской молодежи в транзитном украинском обществе. Отмечено, что в условиях, когда устаревшие стереотипы не отошли в прошлое, а новые европейские ориентиры еще не утвердились, существует угроза ценностного отчуждения и заполнения этого пробела негативными элементами. Анализ турбуленций на социализацию молодежи определил множественные пути преодоления кризисных ситуаций, обусловленных негативным влиянием турбуленций на социокультурную определенность человека. Представленные результаты социологического опроса об отношении молодого поколения к европейским ценностям, особое внимание уделено гражданской составляющей этого феномена, обоснованно причину того, почему молодежь значительно более открыта перед новым опытом и ориентирована на удовлетворение собственных потребностей, нежели поколение старших.

Ключевые слова: европейские ценности, гражданские ценности, социализация молодежи, отчуждение, аномия, молодежная политика.

Постановка проблеми. Становлення нових поколінь молоді як великих соціально-демографічних груп населення – визначальна складова процесу самовідтворення суспільства. Розвиток кожного молодого покоління відбувається на фоні і в руслі загальних тенденцій цивілізаційного поступу, розвитку конкретного суспільства як перехід молодої людини з одного якісного стану до іншого, якому відповідають зміни її правового статусу, соціально-економічного становища, способів залучення до соціальної структури, характеру життєдіяльності тощо. В умовах соціально-економічних та політичних потрясінь в Україні та ході її європейських устремлінь особливої важливості набирає питання ціннісного сприйняття цих процесів найактивнішою соціальною верствою – молоддю.

Вихідні передумови. Проблема духовності та цінностей є центральною дефініцією при вивченні ціннісних орієнтацій особистості. Її суть аналізує ще нормативно-ціннісний підхід до аналізу процесу розвитку суспільства, який веде до класиків соціології: М. Вебера, Е. Дюркгейма, А. Маршалла, В. Парето, Т. Парсонса. Теоретико-методологічні підходи розвивались класичною соціологією та психологією представлені такими авторами, як: З. Бауман, П. Бергер, Т. Лукман, Дж. Мід, П. Штомпка. У пострадянській та вітчизняній науці поняття «цінність» розглядається в працях А. Здравомислова, В. Ядова, А. Кравченко, Т. Заславської, Н. Лапіна, А. Ковалерова, Л. Овсянецької, М. Скока, М. Сорокіної, Е. Лібанова, С. Франка, П. Флоренського, В. Соловійова, В. Андрущенко, Л. Губерського, М. Михальченко, І. Надольного, В. Пазенюка, В. Шинкарука, В. Воронкова, В. Бега, С. Максименко, М. І. Пірен, М. Михальченка, В. Кононенка, В. Кременя, Л. Сердюк, П. Ситника, В. Трощинського, С. Чукут, В. Скуратівського та ін.

Формулювання цілей. Основною метою роботи є аналіз трансформації громадянських молодіжних цінностей в постреволуційний період (після 2013-2014 рр.), а також висвітлення еволюції ставлень молодого покоління до європейських ціннісних пріоритетів в контексті процесів аномії, відчуження, деліквентності, що спостерігаються у перехідному українському суспільстві на цей час.

Виклад методики і результатів досліджень. Молодь як специфічна соціально-демографічна група суспільства визначається не лише за віковими критеріями, а й за місцем, котре вона посідає в соціальній структурі суспільства, за особливостями соціального становлення та розвитку. Важливою особливістю молодіжної політики в умовах розвитку турбулентного українського суспільства є те, що молодь виступає перш за все як суб'єкт політичного життя, який знаходиться у процесі свого становлення. Отож, у державній політиці молодь, так як і решта суспільства повинна виступати в якості рівноправних суб'єктів. Мова має йти не про патерналістську політику держави відносно молоді, а швидше про сприяння її соціально-психологічній адаптації в умовах ринково орієнтованої економіки, про створення такої соціальної системи, яка би могла самозабезпечити і самовідтворити себе [4, С. 83-84].

Створення необхідних умов і гарантій для соціального становлення і розвитку молоді – це постійний процес. Ці гарантії та умови, вочевидь, мають бути адекватними меті, яку ставить перед собою суспільство, та можливостям держави і, звичайно, становищу та запитам молоді; вони є своєрідним підґрунтям та відправним пунктом для розробки і провадження державної молодіжної політики як у країні взагалі, так і в кожному конкретному регіоні зокрема [8, С. 182-183].

Сучасні суспільно-політичні та культурно-економічні процеси в українському суспільстві змінили соціальне та матеріальне становище молодих людей. При таких обставинах пошквалилися дослідження цінностей та ціннісних орієнтацій української молоді. Поняття «цінність» та «ціннісні орієнтації» є предметом широких теоретичних та емпіричних досліджень різних наукових спрямувань і не втрачає свою актуальність.

Водночас існуюча суспільно-політична ситуація в країні актуалізує необхідність аналізу особливостей еволюції наукових поглядів провідних українських та зарубіжних дослідників стосовно проблем соціалізації молоді, а особливо ролі, яку відіграють у ювенальному середовищі поняття девіація, аномія, відчуження, деліквентність, конфлікт у цьому процесі. Адже, з однієї сторони, за минулі десятиліття відбулася латентна ерозія норм і зразків поведінки молоді, яка деформувала існуючий механізм передачі традиційних цінностей між поколіннями. З іншої, - змінилася смислова інтерпретація таких базових понять, як «свобода», «справедливість», «праця», «життєвий успіх», «добробут» [2, С. 257].

Зараз спостерігаються суперечності між прагненнями молоді особи спростити свої адаптивні практики шляхом ідентифікації своїх і суспільних ціннісних уявлень і відсутністю загально визнаної ціннісно-нормативної системи, у зв'язку з чим важливого значення набуває з'ясування особистісних уявлень і морально-ціннісних пріоритетів молоді у процесах її пристосування до нових соціально-економічних і політичних умов життя. Тому автором звернено увагу на з'ясування особливостей впливу сучасних трансформаційних процесів на механізми і форми соціальної, економічної та політичної адаптації молоді особи у сучасних реаліях.

В процесі дослідження ціннісних молодіжних орієнтацій в українському соціумі варто відзначити, що активна участь молоді у процесах прийняття рішень та вирішення проблем в громадах, де вони проживають, має важливе значення у процесі розбудови відкритого, демократичного, солідарного суспільства [3]. Саме участь в житті громади та чітка громадянська позиція молоді передбачають наявність прав, засобів, простору та можливостей, а в разі необхідності – і підтримки для участі в процесі прийняття рішень та впливу на цей процес, а також участі в будь-яких формах діяльності з метою побудови суспільства загального добробуту. Даний постулат є одним з головних стандартів, якими керується Молодіжна політика ЄС та Ради Європи. Проте Україна, заявляючи про європейські прагнення та будучи членом Ради Європи, ще не докладає максимальних зусиль для досягнення даного рівня.

Ведучи мову про феномен «ціннісні орієнтації», відзначимо, що під ним слід розуміти елементи внутрішньої (диспозиційної) структури особистості, сформовані і закріплені життєвим досвідом індивіда у ході процесів соціалізації та соціальної адаптації, які відокремлюють суттєве від несуттєвого для даної людини через прийняття або не прийняття особистістю певних цінностей, які усвідомлюються в якості змісту і основних цілей життя, а також ті, що визначають припустимими засобами їх реалізації. У диспозиційній структурі особистості ціннісні орієнтації утворюють вищий (як правило, усвідомлений – на відміну від соціальних установ) рівень ієрархії прихильності до певного сприйняття умов життєдіяльності, їх оцінюванні і поведінки як в актуальній (тут і зараз), так і довгостроковій (перш за все) перспективі. Ціннісні орієнтації найбільш чітко експлікуються у ситуаціях, які потребують відповідальних рішень, які тягнуть за собою значні наслідки і зумовлюють подальше життя індивіда. Ціннісні орієнтації забезпечують цілісність і стійкість особистості, визначають структуру свідомості, програми і стратегії діяльності, контролюють і організують мотиваційну сферу, інструментальні орієнтації на конкретні об'єкти і (або) види діяльності і спілкування як засіб досягнення мети [7, С.226-227].

У процесі дослідження ціннісних орієнтацій української молоді на сучасному етапі у березні 2016 р. нами було проведено дослідження «Майбутні перспективи України очима студентської молоді» серед студентів I курсів економічних спеціальностей Буковинського державного фінансово-економічного університету.

Всього опитано 106 студентів у віці 17-20 років. Відзначимо, що практика проведення подібного опитувальника здійснюється автором протягом останніх 5 років (з 2012 р.) в ході проведення навчальних занять із загальної соціології, що дає змогу порівняти тенденції щодо рівня оптимізму молоді та її місце у майбутньому своєї країни.

На питання «У якій сфері у майбутньому Україна змогла би добитися успіхів?», 11% респондентів назвала економічну, 23 – галузь науки та мистецтва, 3,6 – духовну, 11 – військово-політичну. 5 % опитаних висловили сумніви щодо будь-яких перспектив розвитку, а 31 % респондентів взагалі вибрали варіант «важко відповісти». Якщо порівняти ці дані з моніторингом попередніх років, то можна відзначити тенденцію щодо зростання оптимізму відносно військово-політичного майбутнього України (11 % проти 2-5 у 2012-2013 рр.), а також значного зменшення песимістів, котрі сумніваються, що вдасться досягти чогонебудь (5% зараз, 13-25 раніше). Щоправда, дані 2016 р. показують деякий спад оптимізму порівняно з 2014 р. і пов'язане це, очевидно, із певним розчаруванням населення відповідно до тієї суспільно-політичної ситуації, що склалася у країні сьогодні.

Наступне питання звучало «Від кого залежить майбутнє України?». Абсолютна більшість опитаних (88%) вибрала варіант «Від спільних зусиль», 9 % - «від уряду», решту респондентам було «важко відповісти». Цікаво, що у попередні роки, незважаючи на подібну тенденцію, частина опитуваних вибирала варіанти «Від Бога» (3-9 %), «Від випадкового збігу обставин» (3-5 %), «Від

мене (2-4 %)». Іншими словами, абсолютна більшість опитуваної молоді починає усвідомлювати розуміння спільної відповідальності за майбутнє України.

Цікавим є думка молоді стосовно соціального ідеалу, близького для опитуваних. Кожен третій (понад 35,4 %) називає цим ідеалом ліберальне суспільство західного типу, 32,3 % - національний самобутній ідеал, 16,7 % православне суспільство, 3,2 % пропонують свій варіант відповіді. Привертає увагу той факт, що кожен восьмий студент не визначився із відповіддю (12,4 %). Водночас, певна невідповідність спостерігається при постановці питання наступним чином: «Який соціальний ідеал здатний, на Вашу думку, об'єднати українське суспільство?». Так, якщо твердження стосовно православного суспільства приблизно збігаються (13,8 %), то тих, хто вірить у те, що ліберальне суспільство може об'єднати українську спільноту, дещо менше (21,2 %). Фактично відсоток тих, хто поділяє європейські цінності, в даному питанні проголосував на користь національного самобутнього ідеалу (45,6 %). Впадає у вічі, що 17,0 % пропонують по цьому питанню свій варіант відповіді. Таким чином, значна частина тих, для кого є близькими європейські цінності, все-таки висловилися за те, що об'єднувчим началом для українців має бути національний самобутній ідеал.

Ключовим питанням анкети стало наступне: «Чим особисто Ви готові пожертвувати для здійснення імпонуючого Вам соціального ідеалу?». 36,5 % респондентів висловили готовність пожертвувати «вільним часом», 6,1 % - «кар'єрним ростом», 20,3 % - «розвагами», 3 % - «щасливим сімейним життям». 34,1 % опитуваних взагалі вибрали варіант відповіді «нічим». По великому рахунку – тільки кожен десятий готовий до серйозних жертв заради реалізації своїх поглядів. Тут чітко простежується проблема формування громадянського суспільства в Україні, коли значна частина молоді не готова брати на себе відповідальність за майбутнє країни.

Інше соціологічне опитування в межах БДФЕУ, здійснене в рамках проведення круглого столу на тему «Вступ України в ЄС: переваги та перспективи очима молоді». Проведено соціологічне опитування студентів I-V курсів віком 18-23 роки шляхом анкетування (всього взяли участь у анкетуванні 89 чоловік). Згідно результатів: 85,5 % опитаних студентів підтримують (або скоріше підтримують) вступ України до ЄС та виступають за поширення європейських цінностей, 14,5% - виступають проти, водночас вірять в те, що Україна стане членом ЄС – 81,6 %. Щодо хронологічних термінів вступу України до ЄС, то 59% респондентів, які підтримують вступ України до Європейського Союзу вважають, що Україна стане членом ЄС через 10 років, 41%, що це питання довшої перспективи [10, С. 66-68]. Загалом було відзначено готовність і бажання молоді стати частиною Європейського Співтовариства, адже це дасть нові можливості для розвитку країни, підвищення рівня соціальних і економічних стандартів, гарантує безпеку та утвердження європейських цінностей. При порівнянні з матеріали попереднього дослідження, можна припускати про те, що відсоток «єврооптимістів» більший серед студентів старших курсів. Очевидно, це пояснюється кількома чинниками, серед яких участь у програмах обміну з вищими на-

вчальними закладами європейських країн, процес адаптації студентів – вихідців із сільських населених пунктів тощо.

Можна констатувати, що останнім часом важливе місце у мотиваційних прагненнях української молоді займають орієнтації, пов'язані з самоствердженням. Молоді українці прагнуть активніше будувати професійну кар'єру, досягати успіху в навчанні, науці, бізнесі, проявляючи компетентність та професіоналізм у відповідності із соціальними стандартами, отримувати нові враження і задоволення. Ця загальна тенденція спостерігається і у суттєвих відмінностях між молоддю і людьми, старшими за 25 років, за інтегральними ціннісними вісями: молодь є значно відкритою перед новим досвідом і орієнтованою на задоволення власних потреб, ніж покоління старших.

Висновки і подальші перспективи досліджень. Формування ціннісних орієнтацій молоді в сучасному українському суспільстві проявляється в одночасному впливі на особистість молодої людини різних факторів, які часто суперечать один одному. Молоді складно зорієнтуватися у такому вирі подій, у насиченому різноманітними правилами та нормами суспільства, коли сімейне оточення диктує одні манери поведінки, а з екранів телевізора лунають протилежні заклики. Тому молоді у такому шаленому розмаїтті цінностей, що наявне у сучасному перехідному українському суспільстві, доводиться самим вирішувати, що в нинішніх умовах є цінним, і від того, яка шалька терезів переважить у системі їхніх цінностей, значною мірою залежатиме майбутнє України.

Комплекс проведених досліджень щодо формування механізмів адаптації в турбулентному соціокультурному вимірі дає можливість спрогнозувати ефективні шляхи соціалізації при умові належного засвоєння соціальних знань, цінностей, умінь та навичок поведінки у суспільно-політичному житті. Це визначило пошук таких основ, знання яких дозволило б оптимізувати процес створення сприятливих передумов життєвого самовизначення та самореалізації молодих людей, вирішення нагальних проблем молоді щодо інтелектуального, морального, фізичного розвитку, реалізації її творчого потенціалу, підтримки інноваційної діяльності та громадської активності. Аналіз впливу турбуленцій на соціалізацію молоді визначив множинні шляхи подолання (мотивування) кризових ситуацій, обумовлених негативним впливом турбуленцій на соціокультурну визначеність людини, що можлива як взаємний обмін, внаслідок якого відбувається взаємне збагачення думками, знаннями, почуттями. Моніторинг поведінки молодіжного середовища на сучасні виклики свідчить про активізацію порівняно з попереднім періодом молодого покоління та небажання лишатись осторонь важливих суспільно-політичних подій. Соціокультурна реалізація тут можлива за умов задоволення людиною духовних потреб, а не матеріальних, адже саме культура виступає рушійним способом становлення людини.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у визначенні ролі політико-владної еліти, державних та недержавних організацій, інших інститутів громадянського суспільства у проведенні та реалізації ефективної молодіжної політики з метою формування таких ціннісних орієнтацій, які мали би базуватися

на засадах людиноцентризму, толерантності, поваги до честі, моралі, гідності та духовності кожної молодої особистості.

Список використаних джерел

1. Артемонова Т. Основні духовні пріоритети студентської молоді: напрями трансформації / Т. Артемонова // Вища освіта України. – 2008. – №1 – С.72-75.
2. Воропаєва В.Г. Теоретико-методологічні засади розвитку ціннісних орієнтацій сучасної молоді в умовах трансформації сучасного суспільства / В.Г. Воропаєва // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2013. – Вип.55. – С. 257-267.
3. Пірен М. Ціннісні орієнтації молоді в українському суспільстві на сучасному етапі / М. Пірен, О. Цілюрик // Український науковий журнал «Освіта регіону». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/648>
4. Пірен М.І. Європейські цінності – базова основа реформування державної кадрової політики в Україні / М.І. Пірен // Державна служба в Україні: досвід, проблеми, перспективи: / За заг. ред. Всеукраїнської науково-практичної конфер. (м. Київ, 24 червня 2015 р.) – К.: Вид-во Ліра, 2015. – С.82-87.
5. Савчук О.В. Динаміка ціннісних орієнтацій української молоді / О.В. Савчук [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob16_60-67.pdf
6. Скок М.А. Ціннісні орієнтації особистості сучасного студента / М.А. Скок // Вісник ЧДПУ. Серія: Психологічні науки : [зб. наук. праць] / [Гол. ред. М.О. Носко; Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т.Г. Шевченка]. – Чернігів: Ред.-вид. центр ЧДПУ, 2002. – Вип. 11. – С. 128-132.
7. Целякова О.М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві / О.М. Целякова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2009. – Вип.38. – С. 222-233.
8. Шапошникова І.В. Формування ціннісних орієнтацій сучасної української молоді / І.В. Шапошникова // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. міжвузів. зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя: Астропринт, 2013. – Вип.57. – С. 181-187.
9. Rokeach M. The Nature of Human Values / M. Rokeach. – New York: The Free Press, 1973. – 438 p.
10. Шманько О.В. Проблема ціннісного відчуження сучасної української молоді та шляхи її подолання / О.В. Шманько // Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку. (ІТЕП-2016): матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів, 14-15 квітня 2016 р. / Міністерство освіти і науки України, ПВНЗ «Буковинський університет». – Чернівці: Книги – XXI, 2016. – С.66-68.
11. Liudmyla Serdiuk. Personal-semantic characteristics of higher school students' motivation / Social welfare. Interdisciplinary approach, 2(1), 2012. – P. 56-62.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Artemonova T. Osnovni dukhovni priorytety studentskoi molodi: napriamy transformatsii / T. Artemonova // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2008. – №1 – S.72-75.
2. Voropaieva V.H. Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku tsinnisnykh oriientatsii suchasnoi molodi v umovakh transformatsii suchasnoho suspilstva / V.H. Voropaieva // Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii. – 2013. – Vyp.55. – S. 257-267.
3. Piren M. Tsinnisni oriientatsii molodi v ukrainskomu suspilstvi na suchasnomu etapi / M. Piren, O. Tsiliuryk // Ukrainskyi naukovyi zhurnal «Osvita rehionu». [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://social-science.com.ua/article/648>
4. Piren M.I. Yevropeiski tsinnosti – bazova osnova reformuvannia derzhavnoi kadrovoi polityky v Ukraini / M.I. Piren // Derzhavna sluzhba v Ukraini: dosvid, problemy, perspektyvy: / Za zah. red. Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konfer. (m. Kyiv, 24 chervnia 2015 r.) – K.: Vyd-vo Lira, 2015. – S.82-87.

5. Savchuk O.V. Dynamika tsinnisnykh oriientsatsii ukrainskoi molodi / O.V. Savchuk [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob16_60-67.pdf
6. Skok M.A. Tsinnisni oriientsatsii osobystosti suchasnoho studenta / M.A. Skok // Visnyk ChDPU. Serii: Psykholohichni nauky : [zb. nauk. prats] / [Hol. red. M.O. Nosko; Chernihivskiy derzhavnyi pedahohichniy universytet im. T.H. Shevchenka]. – Chernihiv: Red.-vyd. tsentr ChDPU, 2002. – Vyp. 11. – S. 128-132.
7. Tseliakova O.M. Dukhovnist i tsinnisni oriientsatsii studentskoi molodi Ukrainy v transformatsiinomu suspilstvi / O.M. Tseliakova // Humanitarniy visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii. – 2009. – Vyp.38. – S. 222-233.
8. Shaposhnykova I.V. Formuvannia tsinnisnykh oriientsatsii suchasnoi ukrainskoi molodi / I.V. Shaposhnykova // Sotsialni tekhnolohii: aktualni problemy teorii ta praktyky. mizhvuziv. zb. nauk. pr. / Klasych. pryvat. un-t. – Zaporizhzhia: Astroprynt, 2013. – Vyp.57. – S. 181-187.
9. Rokeach M. The Nature of Human Values / M. Rokeach. – New York: The Free Press, 1973. – 438 p.
10. Shmanko O.V. Problema tsinnisnoho vidchuzhennia suchasnoi ukrainskoi molodi ta shliakhy yii podolannia / O.V. Shmanko // Informatsiini tekhnolohii, ekonomika ta pravo: stan ta perspektyvy rozvytku. (ITEP-2016): materialy mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii molodykh vchenykh ta studentiv, 14-15 kvitnia 2016 r. / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, PVNZ «Bukovynskiy universytet». – Chernivtsi: Knyhy – KhKhI, 2016. – S.66-68
11. Liudmyla Serdiuk. Personal-semantic characteristics of higher school students' motivation / Social welfare. Interdisciplinary approach, 2(1), 2012. – P. 56-62.

Shmanko O. The transformation problems of the civil values in the modern youth and the ways of its formation on conditions of transitional Ukrainian society. The article defined the peculiarities of the value orientations formation of Ukrainian youth in the transit Ukrainian society. It was denoted that on conditions when the old-fashioned stereotypes still didn't withdraw into the past and new European stereotypes still were not strengthened, there is a danger of value estrangement and filling this gap by the negative elements. The analysis of the turbulences' impact on the socialization of youth determined the plural ways of the overcoming (motivation) of the crisis situations, caused by the turbulences' negative impact on the human socio-cultural precision. The given results of the sociological survey on the attitude of the young generation to the European value, the special attention was paid to the civil component of this phenomenon. It was well-founded the reason why youth are much more open to new experiences and focused on their own needs than the older generation. The researcher determined that the socio-cultural implementation is possible under conditions of the human satisfaction of the spiritual needs, not material, because culture is a driving method of becoming a human. The results showed that the vast majority of youth in the future rely mainly on themselves, i.e. in the last period the important role in motivating aspirations of the Ukrainian youth take place the orientations, related to self-affirmation. The young Ukrainian people actively seeking to build a career, to succeed in education, science, business, showing competence and professionalism in compliance with social standards, get new experiences and fun.

Key words: European values, civil values, youth socialization, an estrangement, anomia, youth policy.

УДК: 159.942.5

Щербак Т.І., Щерба А.П.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПЕРІОД ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ

Щербак Т.І., Щерба А.П. Розвиток емоційного інтелекту у період фахової підготовки психологів. Проаналізовано особливості емоційного інтелекту у студентів-майбутніх психологів. Проведено теоретичний аналіз та узагальнено інформацію з проблеми умов та